

La protecció del patrimoni arqueològic des de l'administració local

Els anys seixanta foren anys de grans canvis polítics, socials i econòmics a l'Estat espanyol. L'expansió econòmica i el fenomen turístic tingueren conseqüències negatives per al patrimoni en general i propiciaren l'aparició de moviments cívics en la seva defensa, que, en el cas de Catalunya, foren molt significatius (col·legis professionals, associacions). A partir del 79 els ajuntaments democràtics recolliren en alguns aspectes moltes d'aquestes reivindicacions. Inicialment, mancats de mitjans i d'experiència, ho feren fonamentalment a través de la catalogació i protecció preventiva i de l'habilitació de patrimoni construït per a nous usos. Amb el temps anaren posant en solfa solucions més o menys imaginatives i més o menys afortunades a problemes nous, derivats d'una nova sensibilitat envers el patrimoni arqueològic i d'una reactivació de la construcció tant a nivell públic com privat. Això donà com a resultat una considerable activitat de l'administració local en un terreny al qual el nostre país s'incorporava pràcticament de nou, el de l'arqueologia urbana. Un terreny, d'altra banda, que a nivell professional ha suposat una font de renovació en molts aspectes.

Avui, vint anys després de la constitució d'aquells ajuntaments democràtics, la situació del país és molt diferent; això no obstant, a nivell organitzatiu general es viu encara d'una certa improvisació i d'una falta d'encaix suficient, si més no a nivell català, entre els diferents nivells institucionals, l'administració autonòmica i l'administració local. Aquesta insuficient coordinació, però, s'insereix en una qüestió molt més àmplia i complexa, que depassa en molt la temàtica d'aquesta revista: la de l'autonomia i el finançament municipal.

El debat que presentem en aquest número de la *Revista d'Arqueologia de Ponent* incideix en aquesta problemàtica; això no obstant, pretén mostrar només les pinzellades, traçades des de diferents punts de vista i des de diferents àrees de l'Estat, sobre el moment actual del tractament del patrimoni arqueològic en el si de l'administració local. Es tracta, doncs, d'unes reflexions que volen ser únicament una aportació parcial a una història que encara s'ha d'escriure.

La protecció del patrimoni arqueològic des de l'administració local a Catalunya

Gemma Hernández Herrero
Magí Miret i Mestre
Barcelona

Un dels temes sobre els quals s'ha debatut més arran de l'entrada en vigor de la Llei del Patrimoni Cultural Català (en endavant PCC) és el de la protecció del patrimoni immoble des de l'administració local, tant des d'un punt de vista estrictament competencial com de la seva aplicació per a la salvaguarda del patrimoni arqueològic.

Aquesta llei, conjuntament amb la llei estatal del Patrimoni Històric Espanyol, configura, efectivament, el marc per a la protecció dels béns que integren dit patrimoni i el marc en el qual es regulen els procediments específics per tal de dur a terme la seva finalitat última: la protecció i conservació per a les generacions futures.

En el cas de la llei del PCC, que incorpora diferents figures de protecció no contemplades a la legislació vigent fins el 1993 —com ara els Espais de Protecció Arqueològica i els Béns Culturals d'Interès Local— s'ha destacat, i des del nostre punt de vista s'ha interpretat malament, la figura dels Béns Culturals d'Interès Local (en endavant BCIL).

La llei crea aquesta figura (article 17) per aquells béns que, tot i llur significació i importància, no compleixen les condicions pròpies dels Béns Culturals d'Interès Nacional, béns que anteriorment (article 7) ha definit com a “més rellevants”. La competència per a la declaració de BCIL correspon al ple de l'Ajuntament en els municipis de més de cinc mil habitants, i al ple del consell comarcal en els municipis que no arriben a tenir-los. La declaració dels béns immobles com a bé cultural d'interès local és el procediment per a la seva inclusió en el *Catàleg del Patrimoni Cultural Català*, en el qual han de ser inclosos els béns integrants del patrimoni cultural català que no compleixin les condicions pròpies dels béns culturals d'interès nacional (article 15). Els béns immobles d'interès local no només poden ser catalogats en el marc d'aquesta llei, sinó que també poden ser protegits mitjançant mecanismes regulats per la legislació urbanística.

Des de diferents sectors s'ha posat de manifest que els ajuntaments de Catalunya esperaven amb molt d'interès aquesta llei per tal que fossin ben definides les seves competències en matèria de protecció del patrimoni, i s'ha destacat com un èxit el fet que fos acceptada, amb reserves, la seva majoria d'edat i que hagin aconseguit “un cert grau” de competència en la

protecció legal o específica del seu patrimoni (BCIL). Però també s'ha retret a l'Administració autonòmica que aquests béns sobre els quals els municipis tenen competència plena són “de segona categoria” i la necessitat, marcada a la llei, d'informe favorable —“permís” (MENÉNDEZ 1999)— de la Generalitat per deixar sense efecte la protecció atorgada als béns mitjançant la seva declaració com a BCIL. Així mateix, es produeix la confusió de pensar que els jaciments arqueològics recollits a l'Inventari del Patrimoni Arqueològic de Catalunya elaborat pel Servei d'Arqueologia de la Generalitat o Carta Arqueològica automàticament són béns catalogats, és a dir, aquells que conformen el Catàleg del Patrimoni Cultural Català, quan, dissortadament, ni són equivalents, ni recullen el mateix nombre de béns ni gaudeixen de la mateixa protecció.

Aquest debat es duu a terme sobre unes premisses fictícies, ja que, malgrat honroses excepcions, els ajuntaments *per se* no han demostrat fins ara un especial neguit per protegir el seu patrimoni —tema ben diferent al neguit per tenir la competència—, com tampoc no és certa l'afirmació que, fins ara, els ajuntaments tinguessin les mans lligades en aquest sentit. De fet, tal com assenyala Jaume Pàmies (PÀMIES 1999), la legislació sobre patrimoni cultural disposa l'elaboració o adaptació dels corresponents *instruments urbanístics* en el municipi on es troben els béns com a procediment per a l'efectivitat de les mesures específiques de protecció que estableix.

Els instruments urbanístics constitueixen, doncs, els procediments tècnics indispensables per aconseguir l'efectivitat de les mesures de protecció emanades de la normativa sobre patrimoni cultural. Els instruments urbanístics es redacten i s'elaboren des de l'administració local, tant actualment com amb anterioritat a la legislació vigent (lleis del PHE i PCC), quan el planejament i la llei del sòl eren l'única eina per garantir la integritat del patrimoni arqueològic.

Així doncs, quin és realment un dels principals problemes de la gestió del patrimoni cultural?: que la legislació sobre el patrimoni cultural i les mesures de protecció dictades per a la protecció del patrimoni arqueològic incideixen plenament en l'ordenació del territori i, fins i tot, en temes d'hisenda local. Tradicionalment el patrimoni no ha estat valorat suficientment, i s'ha considerat més com una càrrega que com un recurs cultural. Mentre que mitjançant el planejament urbanístic l'administració local en treu uns guanys importants avaluable a curt termini —infraestructures, equipaments...— o lucratiu —cessions de terrenys, que posteriorment poden ser subhastats— el manteniment del patrimoni cultural genera, en un primer moment, importants despeses i hipoteca tots aquells usos no compatibles amb els béns; usos que en molts casos podrien generar directament i indirectament aportacions monetàries en forma de taxes i tributs a les arques municipals.

Aquestes reflexions les fem des del coneixement d'una situació consultable: el gran absent dels plans generals d'ordenació urbana, normes subsidiàries i plans especials és el patrimoni arqueològic. Si ens remuntem a fa dues dècades podríem dir que és el resultat del desconeixement de l'existència d'aquest patrimoni per part de l'Administració local. Però com s'explica que en el moment actual —en el qual un gran nombre

dels ajuntaments dels països disposa ja d'un inventari dels jaciments arqueològics existents al seu terme— la situació sigui substancialment la mateixa? Com s'explica que molts instruments urbanístics aprovats en la darrera dècada incorporin tot sovint només una simple llista amb els jaciments arqueològics —generalment sense ni tan sols la seva localització cartogràfica precisa—, i que la qualificació del sòl en el qual es localitzen (equipaments, sòl urbanitzable, sòl industrial...) sigui totalment incompatible amb la seva existència? El fet que els plans especials i catàlegs de patrimoni municipals siguin encarregats generalment a arquitectes, sense la participació ni l'assessorament d'arqueòlegs, contribueix decisivament a aquest menyspreu envers el patrimoni arqueològic i a la seva desprotecció. Aquestes mancances haurien de ser corregides per les comissions d'Urbanisme i les comissions territorials del patrimoni cultural, el control de les quals és encara insuficient en aquest aspecte.

Seria convenient que, al marge de les discussions sobre el grau de competències sobre el patrimoni cultural de què disposa l'administració local, l'autèntic debat se centrés sobre la seva aplicació. Uns exemples clarificadors:

—Dels prop de 9.000 jaciments arqueològics coneguts i documentats a Catalunya, no arriben a la desena els que han estat declarats bé cultural d'interès local pels ajuntaments o consells comarcals tal com estableix l'art. 17 de la Llei del PCC.

—Es poden comptar amb els dits d'una mà els plans especials de protecció —competència exclusiva municipal— dels jaciments arqueològics declarats bé cultural d'interès nacional, tal com estableixen els articles 20 de la llei del PHE i 33 de la llei del PCC.

—No arriben a la quinzena els municipis que disposen d'arqueòleg municipal o d'un o més arqueòlegs a les àrees d'urbanisme o cultura i la tasca prioritària d'alguns d'aquests professionals és bàsicament museística.

—Són molt pocs els ajuntaments que han regulat l'exempció de tributs o beneficis fiscals per als propietaris o posseïdors de béns integrants del patrimoni cultural català, tot i ser una facultat pròpia.

—Dels 940 ajuntaments que foren instats el 1997 a facilitar les llistes de béns recollits al planejament urbanístic a l'entrada en vigor de la Llei del PCC, menys de dos-cents van donar resposta al requeriment de l'Administració de la Generalitat.

La legislació actual potser no és la resposta desitjada a les demandes efectuades des de l'administració local, però no és cert que l'administració local no disposi d'un gran marge d'actuació i de competències suficients per a protegir de manera més que satisfactòria el patrimoni arqueològic. Aquesta tasca, a més, es veu facilitada per una tramitació molt més àgil que la vigent per a la declaració d'un BCIN, que és acordada pel Govern i que demana l'informe favorable del Consell Assessor del Patrimoni Cultural de Catalunya i també de l'Institut d'Estudis Catalans o d'una de les institucions científiques, tècniques o universitàries de prestigi o competència reconeguts. La llei no fixa un sostre màxim de protecció per als BCIL diferent dels BCIN, raó per la qual considerem incorrecte considerar els béns catalogats a partir d'aquest procediment com de "segona categoria"; ans el contrari, l'article 25.2 els equipara en establir que els béns culturals d'interès nacional i els béns catalogats no poden ésser destruïts. D'altra banda, creiem que el fet que sigui preceptiu l'informe favorable previ del Departament de Cultura per deixar sense efecte dita declaració —però en cap cas, cal no oblidar-ho, per fer-la efectiva—, no s'ha d'interpretar com una pèrdua competencial sinó com una garantia més sobre un bé de la col·lectivitat, ja que la "desprotecció" pot tenir efectes irreparables, com ara la destrucció.

En conclusió, tot i que la Generalitat de Catalunya és l'organisme que més responsabilitat té en la protecció i gestió del patrimoni arqueològic, també els ajuntaments poden i han de jugar un paper rellevant en aquest àmbit ja que disposen d'eines per fer-ho.

Bibliografia

MENÉNDEZ 1999

F. X. Menéndez, "Municipi i Patrimoni Cultural. Drets i deures dels ajuntaments a la llum de la Llei de Patrimoni Cultural de Catalunya de 1993", *Segones Jornades de Patrimoni Cultural i Societat* (Premià de Mar-1997), Costa de Llevant, 3, 125-144.

PÀMIES 1999

J. Pàmies i de Magrinyà, "Qüestions puntuals dins la problemàtica de protecció del patrimoni cultural immobiliari", *Segones Jornades de Patrimoni Cultural i Societat* (Premià de Mar-1997), Costa de Llevant, 3, 29-42.

La protección del patrimonio arqueológico desde la administración local en Málaga

Carmen Peral Bejarano

Luis-Efrén Fernández

Málaga

Estas líneas deben entenderse como apuntes o reflexiones de los autores, en un intento de hacer comprensible el marco en el que se desarrolla la actividad arqueológica municipal y las alternativas arbitradas para realizar una gestión eficaz en la protección del Patrimonio Arqueológico.

1. Antecedentes

Durante las dos últimas décadas se generó un enorme incremento de actividades arqueológicas en suelo urbano (hasta 150 intervenciones en nuestro caso). Esta actividad investigadora se ha canalizado bien desde el seno de proyectos objetivamente articulados, con un número reducido de intervenciones impulsadas desde la Consejería de Cultura de la Junta de Andalucía, o bien bajo la forma de intervenciones de urgencia, potenciadas y financiadas por los Ayuntamientos de modo decidido, factor decisivo en el volumen general de los trabajos.

La experiencia aglutinada durante estos años de trabajos en las ciudades-yacimiento ha desvelado una compleja problemática que afecta tanto a los canales administrativos y legislativos como al propio curso de la investigación histórica, a su articulación y futuro.

Para el caso andaluz, el mejor conocido por nosotros, la interacción entre las diversas normas, estatales, autónomas y municipales, ha engendrado no pocos casos de conflicto. En ellos, el primer damnificado, como suele ser habitual, ha sido el patrimonio. A la vista de esta experiencia nos hemos visto obligados a argumentar sistemas que aúnen asepsia y eficacia para convertir las intervenciones en suelo urbano en algo sistemático y bien programado que contemple todo el abanico de problemas que genera la actividad. La Carta de Riesgo Arqueológico es, por el momento, el vehículo que mejor se ajusta a las necesidades de la ciudad que todos conocemos.

En el caso concreto de Málaga y otros municipios andaluces, tras la reunión celebrada en Antequera en 1995, se fomentó la generación de un Proyecto de Arqueología Urbana que se hizo cargo de coordinar los trabajos arqueológicos aunque solamente desde el punto de vista de un programa de investigación. Como resultado de los primeros intentos de sistematizar la investigación y por ende la gestión de la misma, se

planteó la necesidad de obtener respuestas concretas, cuya solución parece estar en el establecimiento de una Carta de Riesgo Arqueológico, Paleontológico y, en líneas generales, Patrimonial.

Las primeras fases de la misma se llevaron a término cuando el hoy extinto proyecto, aún se encontraba en marcha. En estos momentos iniciales el trabajo se encaminó hacia la ordenación sistemática de la información disponible, que siguió dos direcciones teóricamente complementarias. Por una parte se recopiló la documentación planimétrica y cartográfica disponible, haciendo especial hincapié en la ordenación de la cartografía histórica, muy abundante en el caso de Málaga y necesitada de contrastación veraz sobre el terreno. También se efectuó un primer Catálogo de Bienes Patrimoniales Inmuebles Emergentes, clasificables con perspectiva arqueológica.

Estos conjuntos documentales, junto con la elaboración de un fichero que recogía toda la información de interés aportada por las distintas intervenciones efectuadas hasta la fecha, pretendía constituirse en el corpus fundamental sobre el que diseñar la estructura de la carta de riesgo. Con esto se pretendía unificar la información recogida por varios equipos de investigadores que trabajaron y trabajaban en la ciudad, con objeto de aunar los sistemas de registro, de tal modo que la documentación arqueológica recuperada, normalmente bajo la forma de intervenciones de urgencia, resultara legible para todos los investigadores que actuaban en el mismo yacimiento con objetivos científicos dispares y, en no pocas ocasiones, con metodologías diversas, cuando no precarias.

Por otra parte, una segunda línea de trabajo se encaminó hacia la realización de una serie de estudios específicos que debería servir de puesta al día y replanteo del estado de la cuestión de la investigación sobre etapas concretas del poblamiento, tanto de la ciudad como de su entorno inmediato. Estos trabajos debían constituir la vertebración de las líneas de investigación prioritarias que tendrían que deducirse del análisis global de la carta de Riesgo.

No obstante, las dificultades de orden económico, así como la diversidad de "equipos" con criterios científicos variados y objetivos profesionales muy dispares, contribuyeron a la paralización del proceso de gestación de la carta, labor que ha permanecido dos largos años a la espera de ser retomada para su conclusión lógica, es decir configurar un documento informativo y normativo que fuera respetuoso, tanto con el patrimonio que configura la evolución histórica del poblamiento urbano como con las necesidades prácticas de desarrollo de una gran urbe en expansión a las puertas del siglo XXI.

2. Problemática

Desde las diversas áreas de Cultura se ha venido adoptando una concepción en cierto modo fetichista del patrimonio mueble o inmueble, de tal modo que a los ojos de la ciudadanía y de quién se hace responsable de hacerles llegar el alcance real de la herencia histórica del pueblo, nos limitamos al mero rescate de objetos y estructuras, en la línea de una sociedad consumidora de todo, incluida la "cultura". Esta sociedad de consumo, sólo traduce las actividades arqueológicas

lógicas bajo fórmulas que, hasta cierto punto, se reducen a la trivialidad del empleo de los restos materiales extraídos en exposiciones, catálogos y conferencias, con tendencia a olvidarse de la rigurosa elaboración del proceso histórico y, en consecuencia conllevando cierto peligro de caer en una banalización de la historia.

Por otra parte, los intentos de divulgación y sensibilización a través de programas de voluntariado, enfocados a generar la participación de sectores no profesionales como fórmula de concienciación social de unas actividades caídas bajo la maldición de “lo anti-económico o de lo contrario a la modernización”, se ha revelado inviable por dos motivos: de un lado una actitud de desconocimiento del propio papel que les correspondería en la protección del patrimonio, pretendiendo “cualificarse para rescatar piezas con destino a colecciones públicas o privadas”, animados por visiones románticas fomentadas por el séptimo arte, la literatura o revistas de vulgarización de la cultura. Por otra parte, se hace un uso encubierto de profesionales en paro, realizando las prácticas en arqueología urbana, como sustituto en las carencias padecidas en su proceso formativo.

Por si esto fuera poco, se muestran completamente desconocedores de la legalidad vigente en todas las materias, protección al patrimonio e incluso, lo que podría resultar más grave, en materia de legislación laboral. Este último punto aún resulta más árido, cuando son los propios organismos de fomento de estas actividades los que desconocen los mecanismos legales de unas fórmulas laborales integradas normalmente en las leyes vigentes para el sector de la construcción y las infraestructuras.

Desde el área de Urbanismo, existe ya clara conciencia de una demanda ciudadana, centrada en la recuperación de los hitos de identidad de los barrios de la ciudad, como revela el hecho que podemos ejemplificar en la petición de la restauración del elemento que da nombre al barrio del Puerto de la Torre; o del interés político sesgado en el uso cultural de los restos, su papel como agente regenerador de la calidad de vida del barrio desde el convencimiento que revela la elección del emplazamiento de un museo en el barrio de la Trinidad.

Desde este punto de vista la actividad arqueológica en suelo urbano se presenta como una actividad en la que se integran otros colectivos profesionales (arquitectos y restauradores), generando nuevos campos de especialización profesional. Por tanto es necesario aprovechar el impulso que provoca esta demanda para racionalizar y, en cierto modo, difundir la actividad arqueológica, al proyectarla fuera del ámbito académico.

Pensamos que posiblemente la corriente de incompreensión social que lastra a la arqueología urbana radica en la escasa agilidad en la gestión (debida en buena parte a la dualidad de administraciones competentes en el tema). Habitualmente el proceso de investigación desarrollado genera una carga económica (raras veces compartida), así como un efecto de demora en la renovación inmobiliaria que en términos económicos supone un incremento del gasto y el rechazo social a la actividad investigadora.

La Administración padece una actitud esquizofrénica, de un lado la demora y paralización de las obras

perjudica a los propios entes que gestionan el urbanismo, pues su actividad y sus ingresos por licencias se ven afectados en gran medida por el “miedo” de los constructores a las cargas derivadas, al incremento de costes y a la imposibilidad de llevar los proyectos de desarrollo urbano a buen término, al estar sometidos a modificaciones obligadas de proyectos en marcha derivadas de la presencia de restos, a la obligatoriedad de la conservación integrada, o a la servidumbre que impone habilitar acceso público a dichos restos, entre otros efectos.

Mientras que por otra parte, la necesidad de “rentabilizar” la posesión de dicho patrimonio, aunque aceptada teóricamente, no encuentra desarrollo avalado por una política de fomento o subvenciones capaz de atenuar ese “freno”. Quizás sería conveniente revisar el objeto y naturaleza de la Ley de Mecenazgo, tanto con vistas a mitigar los daños generados a los propietarios del suelo como a aligerar las cargas fiscales de los grandes grupos empresariales y financieros.

Hasta ahora, los grandes “pecados” de nuestra actividad se vertebran en torno a la ausencia de programación. El ejercicio investigador entendido como algo sujeto a profesionalidad, reconocido en todos los campos laborales en la esfera privada, produjo unos inicios en los que escaseaban los criterios científicos de los intervinientes, primando el plano económico particular sobre el proceso de investigación. En unos casos se hacía palpable la ausencia de formación de los técnicos o el escaso interés por contemplar correctamente el registro de etapas de nuestra historia más antiguas que no eran de su agrado. Si bien todos los de nuestra generación estamos obligados a entonar el *mea culpa* de la autoformación impuesta por un sistema en el que se hacía imprescindible la máxima de adaptarse o desaparecer. No es menos cierto que este no es un mal que deba ser atajado desde las administraciones locales.

La Universidad, como elemento que debe estar al servicio del medio y no a la inversa, tras veinte años de experiencias propias y ajenas ya debe abrir las puertas de la torre de marfil en que ha encerrado su sapiencia, para adaptar sus diseños curriculares a las demandas de la sociedad moderna. Resulta muy aséptico efectuar una labor de permanente crítica a la investigación en suelo urbano, sin ser capaces de entender la naturaleza de estos yacimientos, quizás carentes del atractivo y comodidad de aquellos situados en suelo rural, principales objetivos de los proyectos de investigación acometidos por las universidades andaluzas.

Desde el equipo redactor de la Carta de Riesgo de Málaga, entendemos que ya se posee suficiente perspectiva para abordar desde el plano formativo el frente que supone la investigación de los registros en ciudades superpuestas. Resulta obvio que esta tarea es competencia del estamento docente, aunque también parece que lo arcaico del diseño del sistema universitario impide a sus miembros adaptarse a las nuevas circunstancias, tanto de la aplicación práctica de una arqueología preventiva como a la situación profesional de los técnicos que ellos mismos han formado.

La elaboración de una Carta de Riesgo Arqueológico, con una doble vertiente informativa y normativa, consensuada por las administraciones con competencias en materia de patrimonio y ratificadas mediante

su inclusión en las normas y los planeamientos a escala municipal, parecen ser el mejor medio para terminar con el ordenado "caos reinante". La cesión de competencias para agilizar el sistema y la colaboración del estamento universitario, de existir voluntad clara en convertirse en *árbitro de calidad* del nuevo sistema, son dos elementos claves para equilibrar el futuro de estas actividades.

3. El objetivo

El objeto de la Carta de Riesgo como documento consiste en planificar la actividad arqueológica, partiendo de los datos historiográficos y de la recogida e interpretación de la información arqueológica generada hasta la fecha, con la intención de sistematizar racionalmente, establecer las prioridades de las investigaciones futuras, dotándolas de homogeneidad a la vez que se garantiza la conservación, potenciando su uso como bien social a través de la puesta en valor de determinados elementos monumentales.

Entendemos que no se trata de "liberar zonas ya estudiadas" a través del conocimiento acumulado, fruto de intervenciones anteriores, sino de superar el carácter aleatorio con que se han producido, en un intento de conseguir una equiparación de magnitud, intensidad y calidad en las nuevas actuaciones, dotándolas de homogeneidad ya que, hasta ahora, han sido muy dispares en cuanto a proporción de conocimiento y recogida de datos objetivables. No obstante, en base a lo realizado, se ha avanzado en el conocimiento de la potencialidad del registro de cada etapa de las ciudades históricas superpuestas, de modo que se hace preciso establecer unas líneas de investigación, y priorizar las actuaciones en aquellas áreas donde la información esté localizada y sea accesible.

Esto se entiende por dos razones, fundamentalmente porque la demanda resulta desproporcionada sobre los medios disponibles, tanto a efectos de promociones de obras que reclaman el cumplimiento de la normativa de protección, como por haberse abierto una vía colateral de financiación a efectos de investigación, solicitando los técnicos a los ayuntamientos, evitando los controles administrativos de las actuaciones sistémicas, en gran medida denegadas por el mismo motivo de insuficiencia de medios. Así resulta imprescindible priorizar la investigación donde pueda rendir más información con menor coste.

En segundo lugar, pero no menos importante, habrá que arbitrar las medidas oportunas a fin de preservar áreas de estudio atendiendo al derecho de las futuras generaciones, con las garantías de conservación suficientes, atendiendo al carácter destructor de la propia metodología arqueológica, a la que se suma la erra-

dicación del yacimiento con los nuevos sistemas de construcción.

Entendemos que optimizar las intervenciones nos llevará a despejar problemas históricos y nos permitirá abordar nuevas cuestiones hasta el momento descuidadas. Nos referimos a la puesta en valor de lo descubierto, desde supuestos objetivos, evitando la improvisación y la banalización en la puesta en uso cultural del patrimonio, movida a veces por razones de conveniencia política o administrativa.

Racionalizar esta práctica, en el ámbito de la arqueología urbana, requiere adaptar los niveles de investigación a las posibilidades reales que ofrece la actividad constructiva y el desarrollo urbanístico, mediante la fórmula de una zonificación precisa, al estado actual de los conocimientos, de modo que la acción constructiva se convierta en un aliado del patrimonio en tanto que bien social, en vez de suponer una amenaza.

Por ello, en la primera etapa de redacción de la Carta de Málaga se ha centrado el estudio en el análisis, la valoración, la propuesta de tratamiento y la actualización normativa del Patrimonio Arqueológico del Término Municipal (definición y conceptualización de las áreas de reserva, temporalización de las intervenciones, adecuada valoración de personal y medios para evitar destrozos en el registro por falta de medios, e incluso adelantar soluciones a los sistemas de financiación al objeto de descargar a los propietarios del suelo o promotores del gasto en la investigación de unos bienes que, teóricamente, son patrimonio de toda la ciudadanía), sin que ello suponga olvido o desentendimiento de otras categorías patrimoniales que reconoce la Ley de Patrimonio Histórico Andaluz, sean aquellos bienes encuadrables en el patrimonio etnológico, asumiendo la importancia que, por ejemplo, lagares y bodegas han tenido en el desarrollo histórico reciente de la ciudad, conociendo además emplazamientos cercanos de molinos aún conservados y dignos de estudio, así como otras instalaciones susceptibles de ser estudiadas en el ámbito de la arqueología industrial u otros bienes reconocidos de carácter paleontológico, que deberán abordarse en una segunda fase de la carta.

A modo de conclusión, debemos trasladar tanto a los profesionales y la Administración como a la ciudadanía en general, la certeza de que el patrimonio arqueológico es un bien material limitado, como se desprende de la planimetría que acompaña este estudio sólo afecta unos espacios definidos y conviene subrayar que posee un carácter "*finito y perecedero*" y que, como tal, si no se arbitran soluciones de conservación está condenado a la destrucción y consecuentemente a la pérdida de nuestra *identidad histórica*.

Reflexiones desde la Administración

para establecer un plan coordinado de actuación entre la Dirección General de Cultura y Patrimonio y la Dirección General de Ordenación del Territorio y Urbanismo para la inclusión en el Planeamiento Urbanístico del Patrimonio Cultural Aragonés

María Elisa Palomar Llorente
*Servicio de Arqueología,
Paleontología y Parques Culturales
Gobierno de Aragón*

La intervención sobre el patrimonio cultural sigue demandando, cada vez con más fuerza, una actuación coordinada entre las diferentes administraciones públicas y/o entre los diferentes departamentos del Gobierno de Aragón.

La Ley de Patrimonio Histórico Español y las Leyes sectoriales de Ordenación del Territorio establecen un nexo de unión a través de la legislación urbanística, al igual que ha sido recogido en la reciente Ley 3/1999, de 10 de marzo, de Patrimonio Cultural Aragonés.

TÍTULO TERCERO

Patrimonio Paleontológico y Arqueológico

Artículo 67.—*Zonas de Protección.*

Los espacios donde existan bienes muebles o inmuebles susceptibles de ser estudiados con metodología paleontológica o arqueológica se declararán Zonas de Protección Arqueológica o Paleontológica, conforme al régimen de declaración y protección establecido para los Conjuntos Históricos en esta Ley.

Artículo 68.—*Zonas de Prevención.*

1. Los espacios donde se presuma fundadamente la existencia de restos paleontológicos o arqueológicos requeridos de medidas precautorias podrán ser declarados Zonas de Prevención Arqueológica o Paleontológica por el Consejero del Departamento responsable de Patrimonio Cultural, previa información pública e informe del ayuntamiento, publicándose la declaración en el boletín oficial de la Comunidad Autónoma.

2. La realización de cualquier obra o actuación que lleve aparejada la remoción de terrenos en las zonas de prevención requerirá autorización del director general responsable de Patrimonio Cultural, conforme a las siguientes reglas:

a) Con la solicitud, el interesado habrá de presentar un estudio de la incidencia de la obra o actuación en los restos arqueológicos o paleontológicos, elaborado por un arqueólogo o paleontólogo.

b) El director general exigirá la realización científica, por cuenta del propietario, de las intervenciones arqueológicas o paleontológicas que sean necesarias para la debida documentación científica.

c) Es aplicable a la autorización y a las correspondientes licencias municipales lo establecido en el párrafo cuarto del artículo 35 y en los artículos 36 y 37 de esta Ley.

Artículo 81.—*Colaboración administrativa.*

La Administración de la Comunidad Autónoma colaborará con la Administración General del Estado, con las administraciones de las restantes comunidades autónomas y con las entidades locales en la tutela del patrimonio cultural aragonés, conforme a los principios e instrumentos establecidos en la Legislación de Régimen Jurídico de las Administraciones Públicas y en la Legislación de Régimen Local.

Artículo 83.—*Planes.*

1. El departamento responsable de Patrimonio Cultural, de forma plurianual, planificará su actividad y programará sus inversiones para la protección, conservación, acrecentamiento, investigación, difusión y fomento del patrimonio cultural aragonés, de conformidad con las previsiones presupuestarias, en colaboración con la Administración General del Estado, la administración local y los restantes departamentos de la administración de la Comunidad Autónoma. Los planes del patrimonio cultural aragonés podrán ser tramitados como planes territoriales, a iniciativa del departamento responsable de Patrimonio Cultural.

2. Corresponde al Gobierno de Aragón la aprobación de planes territoriales del patrimonio cultural aragonés, que podrán establecer con carácter vinculante objetivos, estrategias y actuaciones sobre dicho patrimonio por parte de las diversas administraciones públicas y los particulares, previo análisis de sus efectos demográficos, económicos, sociales, ambientales y de equilibrio territorial.

3. Los planes territoriales referidos a todo el patrimonio cultural aragonés o a una parte del mismo tendrán la consideración de directrices parciales de carácter sectorial y se regirán por la legislación de ordenación del territorio, con las siguientes variantes:

a) La competencia exclusiva para su elaboración corresponderá al departamento responsable de Patrimonio Cultural.

b) En los procedimientos de elaboración y aprobación, las comisiones provinciales del Patrimonio Cultural intervendrán en los mismos casos en que corresponda emitir informe preceptivo al Consejo de Ordenación del Territorio de Aragón.

CAPÍTULO II

Municipios

Artículo 84.—*Delegación de competencias.*

El Gobierno de Aragón podrá delegar en municipios u otras entidades locales el ejercicio de parte de las competencias correspondientes a la Administración de la Comunidad Autónoma en materia de patrimonio cultural, siempre que éstos cuenten con los medios técnicos y personales suficientes y adecuados para tales fines.

Artículo 85.—*Competencias.*

Corresponde a los municipios el ejercicio de las siguientes competencias sobre el patrimonio cultural aragonés:

a) Las competencias propias de protección de todos los inmuebles que integran el patrimonio cultural aragonés, conforme a los instrumentos regulados en la legislación urbanística, que habrán de respetar siempre las exigencias de esta Ley.

b) Las competencias propias de declaración y tutela de los monumentos de interés local, conforme a los instrumentos regulados por esta Ley.

c) Las competencias delegadas por la Comunidad Autónoma.

Artículo 87.—*Comarcas y mancomunidades.*

El departamento responsable de Patrimonio Cultural fomentará la inclusión de la tutela, protección y revalorización del patrimonio cultural aragonés entre las competencias que correspondan a las comarcas, sin perjuicio de su inclusión actual entre los fines de las mancomunidades.

Ley Urbanística de Aragón 5/1999

Según el Art. 19 de la citada Ley tendrán la condición de suelo no urbanizable los terrenos que estén sometidos a algún régimen especial de protección incompatible con su transformación, de acuerdo con la legislación sectorial, en razón de sus valores culturales.

Los yacimientos arqueológicos por su especial carácter pensamos que deberían incluirse en Suelo No Urbanizable Especial, no en Suelo No Urbanizable Genérico, ya que en el especial está prohibida cualquier construcción, actividad o utilización que implique transformación, lesione el valor específico que se quiera proteger o infrinja la legislación sectorial; mientras que en el Suelo No Urbanizable Genérico se permitirán construcciones e instalaciones de índole agraria, previa licencia de obras, en este segundo caso tal vez deberían incluirse los yacimientos arqueológicos de tercera-cuarta categoría siempre con control arqueológico.

Analizado el apartado anterior se confirma la urgente necesidad de priorizar el desarrollo de categorización de yacimientos arqueológicos para su inclusión en Planeamiento Urbanístico.

Hay que señalar que tanto la Ley 3/1999 de Patrimonio Cultural Aragonés como la Ley 5/1999 Urbanística de Aragón son muy recientes, no existe todavía experiencia sobre su funcionamiento, además de que están pendientes los decretos que las desarrollen.

Gestión actual para planeamiento urbanístico, directrices territoriales, etc.

Existen un tipo de actuaciones preventivas que no son generadas por obras públicas o privadas, nos estamos refiriendo al planeamiento urbanístico, directrices de ordenación del territorio, etc.

Como gestión propia de la Dirección General de Cultura y Patrimonio y como medida de protección preventiva se han informado más de 83 municipios aragoneses para la inclusión en planeamiento urbanístico de todo el patrimonio arqueológico.

En el momento actual son los redactores de dichos proyectos los que están comenzando a consultarnos sobre los elementos del patrimonio cultural a incluir en las diferentes figuras de planeamiento. Hemos de señalar que nuestra respuesta consiste simplemente en

un listado de yacimientos arqueológicos, cuando es posible con su localización (coordenadas UTM, escala 1:50.000), para su inclusión en suelos no urbanizables de especial protección, o una mera lista de recursos culturales para las directrices de ordenación territorial.

Problemática

1. La falta de localizaciones, difícilmente podemos proteger lo que no sabemos dónde está.

2. La falta de delimitación de los yacimientos arqueológicos, no sólo los BIC sino también los que no lo son.

3. Falta de una categorización de dichos yacimientos ya que no todo puede protegerse igual.

4. En los casos de inclusión en planeamiento debería plantearse quien corre con dicha financiación o si arbitramos fórmulas conjuntas.

Soluciones

1. Revisión de todos los yacimientos de la C.A.A. para poder tener su localización.

2. Obligatoriedad en todos los trabajos que se realicen de localizar dichos yacimientos y delimitarlos poligonalmente, además de aportar datos de tipo catastral.

3. Sería recomendable que se estableciera una zonificación con diferentes grados de protección:

3.1. Zonas de protección arqueológica. Haría referencia a las zonas o monumentos declarados BIC, así como aquellos que no teniendo dicha declaración merecen por cuestiones de tipo monumental o interés científico este nivel de protección.

Grado Protección: Integral.

3.2. Zonas con restos arqueológicos. Comprenden el conjunto de yacimientos con restos arqueológicos de carácter mueble o inmueble *in situ*.

Grado: Se permiten ligeras modificaciones pero conservando las estructuras fundamentales.

3.3. Zonas de prevención arqueológica. Comprende aquellas áreas con presencia de restos arqueológicos de carácter mueble descontextualizados o aquellas otras áreas en las que se presume la existencia de yacimientos arqueológicos, aunque no existan evidencias superficiales, es decir, lo que en otras zonas llaman áreas de servidumbre arqueológica.

Grado: Se permitirán adaptaciones y modificaciones conservándose simplemente lo más esencial.

4. Soluciones: La no aprobación en la Comisión de Ordenación del Territorio de los Planes Urbanísticos.

También habría que pensar en arbitrar medidas de financiación para coordinar labores de revisión de la Carta Arqueológica de Aragón con los planes de redacción urbanística del Departamento de Ordenación.

Propuesta futura de actuación

Con el fin de poder coordinar todas las actuaciones sobre el inventario de patrimonio cultural aragonés y poder contar con una información homogénea sobre él desde la Dirección General de Cultura y Patrimonio, de cara a rentabilizar recursos financieros y de personal por un lado, y por otro poder acometer las necesidades diarias determinadas por actuaciones de obras

públicas y privadas en el territorio de nuestra Comunidad, se plantea establecer los cauces de colaboración entre las dos direcciones generales anteriormente citadas, sobre todo en materia de planeamiento urbanístico como medida de protección de nuestro patrimonio cultural.

La experiencia de cuatro años de desarrollo del Plan de Arqueología Preventiva y la asistencia de la técnico que suscribe este artículo como representante del Departamento de Educación y Cultura a la Ponencia Técnica de Ordenación del Territorio, aconseja la inclusión dentro del planeamiento urbanístico del patrimonio cultural, pero no de forma suelta, rápida y sin reflexión como se realiza actualmente, con unas fichas viejas y desfasadas elaboradas a fines de los años setenta por el Ministerio de Cultura, como ocurre con el patrimonio arquitectónico.

Hay que destacar que el importante desarrollo de la Carta Arqueológica de Aragón nos permitiría iniciar de forma piloto este programa coordinado; estableciéndose a partir de 1999 los cauces de comunicación entre los departamentos de Educación y Cultura y de Ordenación del Territorio, para poder desarrollar a partir de año 2000 la inclusión del patrimonio arqueológico en el planeamiento urbanístico de la Comunidad Autónoma de Aragón, para lo cual se deberá diseñar un modelo de ficha o adaptar la existente a los catálogos de planeamiento.

Este planteamiento de trabajo sería perfectamente extensible a los demás tipos de patrimonio cultural.

Para ello es necesario que la Dirección General de Cultura y Patrimonio tenga la posibilidad de actuar directamente en la redacción de los diferentes planes urbanísticos.

Esta coordinación entre ambas direcciones generales se centrará en:

—La elaboración de convenios de cooperación con ayuntamientos y diputaciones. Hasta ahora la colaboración es nula.

—El establecimiento de una orden de subvenciones de vigencia anual desde la Dirección General de Cultura y Patrimonio, que se desarrollará de forma paralela a la orden de subvenciones de la Dirección General de Ordenación del Territorio y Urbanismo.

—Para ello se deberán elaborar pliegos de prescripciones técnicas de planeamiento para este programa, centrándonos inicialmente en el formato de ficha de catálogo, en la zonificación de las áreas de interés patrimonial y en el establecimiento de grados de protección.

La implicació municipal en la conservació del patrimoni arqueològic: el cas de Tarragona

M. Teresa Miró i Alaix

Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya

Introducció

La protecció del patrimoni arqueològic a nivell municipal cada cop ha de tenir una presència més gran, a partir de les diferents competències que la legislació en patrimoni cultural, en matèria urbanística i en administració local atorguen a les corporacions municipals. Tot i així aquesta potestat atorgada per la legislació no es posa en pràctica en la mesura del que seria desitjable.

El cas de la ciutat de Tarragona pot ser emblemàtic pel que fa al desenvolupament d'aquestes competències municipals i al resultat obtingut, ateses les característiques especials de la ciutat pel que fa al ric patrimoni arqueològic i a la protecció específica de què gaudeix.

La ciutat actual de Tarragona s'estén pràcticament en la seva totalitat sobre l'antiga ciutat romana i a la resta del terme municipal es coneixen prop d'un centenar de punts on s'han localitzat restes arqueològiques.

Marc legal

Abans d'entrar en l'anàlisi del tractament del patrimoni arqueològic per part de l'Ajuntament de Tarragona convé recordar la protecció jurídica de què gaudeix aquest patrimoni.

Per a protegir el patrimoni arqueològic de Tarragona l'any 1966, en la declaració del conjunt històric de la ciutat de Tarragona (Decret 652/1966 de 10 de març, BOE de 22 de març de 1966) s'inclou una divisió de la ciutat en tres àrees: el conjunt històric pròpiament dit, que s'haurà de protegir en tot el seu caràcter i ambient;¹ la zona de respecte, en la qual es controlaran, a més de les troballes arqueològiques d'acord amb les lleis vigents, l'altura i el volum de les edificacions, amb la finalitat de salvar la silueta urbana i la vista exterior

1. Correspon a la part alta de la ciutat, a l'interior de la muralla romana, fins a la rambla Vella, on es desenvolupà la ciutat medieval i amb un bon exemple d'edificis dels segles XVIII i XIX.

de la ciutat,² i la resta de la ciutat i zones d'extensió, on sense imposar-se normes de volum ni estil de les edificacions es complirà rigorosament el legislat en matèria d'excavacions arqueològiques.³ Aquest tercer apartat permet la protecció del subsòl de tot el terme municipal. A més, Tarragona compta amb una sèrie de monuments declarats individualment com la muralla (Reial Decret de 24 de març de 1884, *Gaceta de Madrid* de 12 d'abril de 1884), l'aqüeducte de les Ferreres i la catedral (Reial Ordre de 3 d'abril de 1905, *Gaceta de Madrid* de 12 d'abril de 1905), l'amfiteatre i l'església de Santa Maria del Miracle (Reial Ordre de 5 d'agost de 1924, *Gaceta de Madrid* de 9 d'agost de 1924), el pretori i la torre dels Escipions (Reial Ordre de 28 de juliol de 1926, *Gaceta de Madrid* de 30 de juliol de 1926), la necròpolis paleocristiana i les voltes del Pallol (Decret de 3 de juny de 1931, *Gaceta de Madrid* de 4 de juny de 1931), el fòrum (Decret de 26 de març de 1954, BOE de 6 d'abril de 1954), els museus Arqueològic i Paleocristià (Decret 474/1962 d'1 de març, BOE de 9 de març de 1962), les voltes del circ (Decret 1.299/1963 de 16 de maig, BOE d'1 de juny de 1963) i el teatre (incoat expedient de declaració en el BOE de 3 de gener de 1978).⁴

Planejament urbanístic

Tarragona compta amb un pla general d'ordenació urbana, que regula l'activitat urbanística i incideix de manera directa en la protecció o, potser, en la desprotecció, del patrimoni a partir de la regulació de l'edificabilitat i la normativa urbanística que permet la construcció d'aparcaments en soterranis a tota la ciutat, tot i ser conscient de la riquesa del patrimoni arqueològic del subsòl.

L'any 1983, quan es dugué a terme la revisió-adaptació del Pla General d'Ordenació Urbana de Tarragona, hi participà un equip interdisciplinari que comptava amb arqueòlegs, el qual forçà la inclusió d'un apartat en què es preveuen algunes normes d'actuació respecte al patrimoni arqueològic (art. 44 del PGOU).⁵ Aquest article estableix l'obligació d'adjuntar un informe arqueològic a la cèdula urbanística i de realitzar prospeccions o excavacions si l'informe és positiu. En el cas que es localitzin restes el PGOU preveu quatre tipus d'actuació: expropiació, trasllat, destrucció o conservació. Si s'opta per la conservació sense expropiació

s'ha de formular un pla especial per a mantenir l'aprofitament privat i assegurar la integració dels béns culturals en el paisatge urbà i el seu ús públic.

Comentaris

1. Tramitació de llicències d'obres

Tot i que la declaració de l'any 1966 de Tarragona com a conjunt històric inclou un apartat específic per a poder controlar l'activitat urbanística i protegir el patrimoni arqueològic, no és fins el 1979 que es pot començar a aplicar de manera sistemàtica. A partir d'aquesta data, per iniciativa de la Dirección General del Patrimonio Artístico, Archivos i Museos es recorda a l'Ajuntament l'obligació que qualsevol llicència d'obres ha de ser informada prèviament per l'autoritat competent en matèria de patrimoni arqueològic, és a dir, en un principi per la Comisión provincial de monumentos i més tard, a partir de l'any 1981, en què la Generalitat de Catalunya assumeix la competència exclusiva en matèria de patrimoni, per la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de Tarragona.

Com a part destacada en la tramitació dels permisos d'obra es troba l'obligació establerta en el PGOU d'adjuntar un informe arqueològic a la cèdula urbanística. El compliment estricte d'aquest tràmit permetria a arqueòlegs i constructors treballar conjuntament i amb temps suficient en la investigació de la ciutat i, per tant, en l'elaboració del projecte de construcció que així sempre mantindria el màxim respecte envers les restes arqueològiques. També seria de màxima utilitat en els casos en què el projecte de construcció es vol desenvolupar en zones on, a priori, ja es pot intuir que no haurien de ser edificades a causa de la seva excepcionalitat a nivell patrimonial, com per exemple l'àrea del teatre romà, on ja des de l'any 1978 hi ha prevista una sèrie d'expropiacions, de les quals se n'ha tramitat només una part. Malauradament, la condició de l'informe arqueològic annex a la cèdula urbanística no s'acostuma a complir gairebé mai i l'Ajuntament segueix enviant a la Comissió gran quantitat de projectes d'edificació abans que s'hagi fet el corresponent estudi.

Si bé aquest important primer pas dins la tramitació urbanística del municipi de Tarragona és obviat sistemàticament, no es pot dir el mateix pel que fa a la tramitació dels projectes d'obres davant el Departament de Cultura. El rigorós compliment de la legislació per part de l'Ajuntament de Tarragona pel que fa a la tramesa dels projectes d'obres de particulars al Departament de Cultura per tal de ser examinats per la Comissió de Patrimoni no ho és tant quan es tracta de projectes propis.

La majoria d'obres promogudes per l'Ajuntament, bàsicament les que tenen incidència en la urbanització de carrers i en la construcció de serveis no són enviades a la Comissió per ser examinades, amb escasses excepcions, la qual cosa provoca que s'hagi d'intervenir a cuïta-corrents per tal de poder fer un seguiment arqueològic i dur a terme les intervencions corresponents, cosa que no sempre s'ha aconseguit.

És certament inaudit que la invocació del bé públic pugui fer oblidar unes obligacions que s'apliquen sense excepcions als particulars, com si el fet de treballar per donar un servei i no per ànim de lucre pogués ser motiu

2. Correspon a una franja d'uns 100 m al voltant de la muralla romana i la rambla Vella.

3. Correspon a la resta del terme municipal i, bàsicament, a la ciutat de Tarragona, amb la clara intenció per part del legislador de protegir les restes de la ciutat romana, que en aquells anys eren objecte d'una destrucció sistemàtica per part dels constructors, en edificar-se gran part de la ciutat actual, que fins al segle passat estava concentrada a la part alta.

4. Qualsevol intervenció en un d'aquests immobles declarats bé cultural d'interès nacional ha de regir-se pels criteris que estableix la Llei 9/1993 del patrimoni cultural català i ha de ser aprovada per la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural. En el camp de la protecció legal, el Departament de Cultura està completant la protecció dels BCIN. Hi ha en curs l'ampliació de la declaració del circ, la delimitació de l'entorn de l'amfiteatre i la finalització de l'expedient de declaració del teatre.

5. Article que s'ha mantingut en l'última revisió que data de 1993, amb aprovació definitiva el gener de 1995.

d'exempció de responsabilitats davant un patrimoni col·lectiu que cal preservar. Amb l'aplicació d'aquesta premissa, entre d'altres fets, l'Ajuntament ha procedit a la destrucció de l'únic tram ben conservat del baluard de la Reina Amàlia per tal de poder obrir un carrer.

Tot i en el cas de sotmetre els projectes a l'aprovació de la Comissió sovint es denota una manca de sensibilitat envers el patrimoni i la seva documentació i protecció, com en el cas de la construcció de l'aparcament municipal de la plaça de la Font, on les excavacions arqueològiques es van haver de fer a marxes forçades, després d'intenses pressions per part del Departament de Cultura, la qual cosa no permeté una documentació tal com s'hagués fet en circumstàncies normals. La manca de pressupost no pot ser tampoc excusa per a l'elusió de responsabilitats, bàsicament quan aquesta és deguda a una manca de previsió en l'avaluació dels costos de les grans obres. S'ha de ser conscient del fet que la ciutat de Tarragona té un subsòl especialment ric en patrimoni arqueològic, la qual cosa s'ha de tenir en compte a l'hora d'elaborar els projectes necessaris per a la ciutat.

2. *Planejament urbanístic*

Com hem comentat abans el planejament urbanístic de Tarragona es regeix pel Pla General d'Ordenació Urbana. Un dels problemes del planejament urbanístic vigent a la ciutat de Tarragona és la seva pràctica ignorància de la riquesa del patrimoni arqueològic, amb alguna que altra excepció.

Com ja hem dit la normativa urbanística vigent permet la construcció de soterranis a tota la ciutat, la qual cosa representa un perill potencial alt per al patrimoni arqueològic, amb l'agreujant afegit que hi ha l'obligació que tots els edificis nous comptin amb places d'aparcament. El Pla General soluciona aquest problema amb la inclusió d'un apartat a l'article 44 que comporta la possibilitat de compensació urbanística en cas que l'autoritat competent, és a dir la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural de Tarragona del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, decideixi que les restes han de quedar conservades i integrades per a ús públic. Si bé aquesta clàusula és força útil, perquè pot frenar les reticències de molts promotors a cedir una o més plantes amb restes arqueològiques per a la visita pública a canvi de la construcció de més plantes en alçada, no és necessàriament la millor opció per complir amb la necessitat de construcció de places d'aparcament i no és gaire ben vista per la Comissió d'Urbanisme, a causa de l'augment d'alçada de les edificacions. Val a dir que, en alguns casos s'ha fet ús d'aquesta compensació sense que es complís la condició d'integrar les restes en un espai públic. Aquesta noció d'espai públic que tenen les plantes sota els edificis amb restes visitables comporta un altre dels problemes, ja que encara no s'ha acabat de definir a qui correspondria la titularitat d'aquest espai, atès que si la decisió de crear-lo compet a la Generalitat, la compensació urbanística recau en l'Ajuntament. Aquest fet és important de cara a gestionar tots aquests espais un cop s'hagin adequat per a la visita.

A banda del fet puntual del problema dels soterranis i el destí final de les restes cal analitzar la globalitat

del planejament urbanístic i la seva incidència sobre el patrimoni. Els darrers anys s'ha procedit a una requalificació de terrenys en diverses zones de la ciutat mitjançant plans especials de reforma interior, dels quals els que han tingut major incidència arqueològica són el PERI 2 Jaume I-Tabacalera i el PERI 6 de la zona del Gas. El PERI 2 comprèn una àmplia zona entre l'avinguda Ramon i Cajal i el carrer de Torres Jordi i entre la necròpolis paleocristiana —Tabacalera i el carrer de Jaume I. Aquesta zona, fins fa cinc anys ocupada per naus industrials i hortes, s'ha revelat riquíssima en restes arqueològiques, tant funeràries, com, sobretot, de tipus residencial i d'emmagatzematge portuari. Tot i l'obligació de fer excavacions en extensió que permeten una documentació exhaustiva del registre arqueològic i l'adequació dels projectes d'obra a permetre la visita pública de les restes arqueològiques en les plantes de soterrani o plantes baixes, la manca de previsió en el planejament que no s'ha plantejat en cap moment la realització de sondejos previs a la redacció dels plans especials, ha comportat la necessitat de permetre l'edificació de tota aquesta zona, que amb una planificació adequada fa uns quants anys hagués pogut convertir-se en una de les últimes reserves arqueològiques que li poden quedar a la ciutat de Tarragona. Un cas similar, tot i que de conseqüències diferents, és el PERI 6 del Gas, on es procedí a una polèmica requalificació dels terrenys per tal de poder construir un gran centre comercial. La polèmica en aquest cas continuà quan les excavacions arqueològiques posaren al descobert una basílica paleocristiana amb dependències agrícoles annexes i una vil·la palau que foren traslladades de cota per poder construir el centre comercial, a l'aparcament del qual es pot veure ara la seva restitució.

En la columna de l'haver de la protecció del patrimoni dins el planejament urbanístic tenim el Pla Pilat que ha comportat l'expropiació i l'enderrocament de bona part de les cases de la rambla Vella i la baixada de la Pescateria que han deixat al descobert un tram considerable de la capçalera del circ, monument emblemàtic on s'han abocat la majoria dels esforços i dotacions econòmiques, juntament amb l'amfiteatre.

Certament, els monuments romans de la ciutat de Tarragona són importants i tenen una entitat considerable que depassa el nivell local, però la seva conservació, acreixement i manteniment no han de servir d'excusa per obviar la riquesa de la resta del patrimoni arqueològic d'una ciutat que havia estat la capital de la Hispania Citerior i que conserva una trama urbana en consonància amb la importància que tingué en el passat, la qual encara roman per sota la pràctica totalitat de la ciutat actual.

És evident que la ciutat moderna no pot quedar estancada en el passat, però també ho és que la modernitat no pot suprimir l'evidència d'aquest passat i que cal cercar fórmules per compaginar el desenvolupament de la ciutat actual amb el respecte pel llegat històric que cal deixar a les generacions futures. Aquestes fórmules han de venir per una implicació més gran del municipi envers el seu patrimoni, implicació que no necessàriament ha de ser econòmica sinó bàsicament de sensibilitat al moment de planificar la ciutat i tirar endavant el seu desenvolupament.